

Т. В. Родіонова

*к. ю. н., доцент кафедри кримінального права, кримінального
процесу та криміналістики*

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ЕФЕКТИВНІСТЬ СИСТЕМИ ПРАВОВИХ НОРМ, ЯКІ РЕГУЛЮЮТЬ ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ

Питання дефініції та визначення критеріїв ефективності правових норм, що регламентують процес виконання кримінальних покарань, посідає провідне місце в юридичній науці, оскільки справедливо розглядається як одна з основоположних проблем, що визначає рівень функціональної спроможності державної виконавчої системи. Тож ефективність системи правових норм, які регулюють виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі, – це та реальна їхня властивість досягти мети виправлення та ресоціалізації засуджених під час відбування покарання.

Важливим є те, що законодавчо закріплено принцип диференціації та індивідуалізації виконання покарання та раціонального застосування примусових заходів та стимулювання правослухняної поведінки засудженої особи (ст.ст. 1, 5 КВК) [1, с.3,4].

Тож проблема чіткості визначення в чинному кримінально-виконавчому законодавстві порядку та умов виконання та відбування покарання, їхнього безпосереднього впливу на процес виправлення засудженої особи, забезпечення її безпеки, - є досить важливою та актуальною.

Проте все частіше наголошується на тому, що «нормам КВК взагалі не притаманна чіткість, стислість, визначеність викладу понять, як того вимагає юридична техніка» [2, с. 294].

Однією із вад кримінально-виконавчого законодавства є те, що в усі історичні періоди і до сьогодні постійно існує проблема неналежного рівня системності та узгодженості кримінально-виконавчих норм, невідповідності їх результатам теоретичних досліджень та вимогам практики.

Втілення у практику виправної концепції (передбачає досягнення під час виконання покарання мети виправлення та ресоціалізації засуджених) розглядається як фактор, який призвів до кризового стану у сфері виконання кримінальних покарань. Робиться висновок про відсутність об'єктивних критеріїв досягнення особою під час відбування покарання виправлення та ресоціалізації [3, с. 10, 109].

Все частіше ставиться під сумнів взагалі можливість регулювання чинними нормами кримінально-виконавчого законодавства процесу позитивних змін в особистості, тобто досягнення виправлення засудженої особи. В той же час, таке ставлення суперечить важливим кримінально-правовим положенням, відповідно до яких суд має призначити винній особі покарання, яке є мінімально необхідне й достатнє для її виправлення та попередження нових злочинів (ч. 2 ст. 65 КК) [4, с. 329].

Проте на порядку денному постає ще одна доволі важлива проблема – це недосконалість побудови системи кримінально-виконавчого законодавства, не належний рівень розмежування законодавчої та підзаконної нормотворчості [3, с. 22]. Саме кримінально-виконавче законодавство відіграє в цьому питанні важливу роль, оскільки порядок та умови виконання покарання визначаються у цьому законі, а всі підзаконні акти мають не суперечити КВК, а уточнювати його певні положення.

Отже в КВК постійно та системно йдеться про те, що виправлення та ресоціалізація мають визначати основний зміст та сутність діяльності держави у сфері виконання покарання.

Питання ефективності норм КВК України, які регулюють порядок застосування прогресивної системи виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк у виправних колоніях, є також основним предметом спеціальних наукових досліджень [5, с. 16].

Значення належного вирішення питання системності кримінально-виконавчого права в частині регулювання прогресивної системи буде посилюватися, оскільки тенденцією в доктрині права є те, що питання соціально-правового значення для виправлення засудженої особи процесу зміни умов її тримання під час виконання покарання розглядається все частіше не

лише по відношенню до найсуворішого покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

Інститут зміни умов засуджених в узагальненому вигляді відтворюється у змінах правового стану засудженої особи і відповідно режимних вимог, наданні засудженому можливостей користуватися додатковими пільгами, або ж навпаки, - у позбавленні засудженого певних стимулів, в залежності від його ступеня виправлення.

Маємо погодитися із тим, що вихід у вирішенні цієї проблеми полягає максимально можливому законодавчому закріпленні взаємовигідного порядку відбування покарання, який має передбачати деталізацію правового статусу (особливості прав та обов'язків) на підставі соціально-психологічних особливостей та поведінки особи [3, с. 13].

Складність полягає у тому, що в межах імперативного кримінально-виконавчого законодавства належить збалансовано врахувати як інтереси адміністрації установи, яка виконує покарання, а отже реалізує державний примус, та інтереси засудженої особи, яка об'єктивно намагатиметься покращити своє становище.

Саме у контексті вказаних аспектів виявляється відсутність належної чіткості та завершеності законодавчих формулювань, що, своєю чергою, підкреслює потребу в науково обґрунтованих рекомендаціях, спрямованих на систематизацію відповідних правових норм та вдосконалення кримінально-виконавчого законодавства в цілому.

Література:

1. Кримінально-виконавчий кодекс України. Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань : чинне законодавство зі змінами та допов. на 03 квітня 2019 р: Офіц. тексти. Київ: Алерта, 2019. 220 с.
2. Ягунов Д.В. Пенітенціарна система України: історичний розвиток, сучасні проблеми та перспективи реформування: монографія / Д.В. Ягунов; Державна пенітенціарна служба України. 4-те вид., перероб та доповн. Одеса; Фенікс, 2011. 446 с.
3. Яковець І. С. Умовно-дострокове звільнення від відбування додаткового покарання суб'єктів пробації: нормативні та прикладні проблеми. *Слово Національної школи суддів України*. 2019. № 1. С. 6-17.
4. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 томах. Том 5: Кримінально-правові науки. Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю в Україні / за заг. ред. В.В. Сташиса. 840 с.

5. Кревсун О.М. Прогресивна система виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк у виправних колоніях: Автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: ХНУВС, 2016. 20 с.